t. LXII, nr 5/2021 DOI 10.33226/0032-6186.2021.5.8

Z orzecznictwa Sądu Najwyższego

Dr Eliza Maniewska
Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0002-8101-7351
e-mail: e.maniewska@wpia.uw.edu.pl

Udziałowiec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jako pracownik tej spółki

Shareholder of a limited liability company as an employee of this company

Streszczenie
Opracowanie referuje ostatnie rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego (wyrok z 5 listopada 2020 r., II UK 33/19) odnoszące się do problematyki zatrudnienia jako pracowników wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i do konsekwencji tego w sferze ubezpieczeń społecznych.

Słowa kluczowe
spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, wspólnik spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, objęcie obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym — tytuł, stosunek pracy wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

Abstract
The study presents the latest ruling of the Supreme Court (judgment of 5 November 2020, II UK 33/19) regarding the issue of employment as employees of partners in limited liability companies and the consequences of this in the field of social insurance.

Keywords
limited liability company, shareholder of a limited liability company, coverage by compulsory social insurance — title, employment relationship of a partner in a limited liability company

JEL: K31

W wyroku z 5 listopada 2020 r., II UK 33/19, Sąd Najwyższy ustosunkował się do tez wynikających z dotychczasowego orzecznictwa w zakresie odnoszącym się do zatrudnienia jako pracowników wspólników spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i konsekwencji tego w sferze ubezpieczeń społecznych.

W tezie omawianego wyroku wskazano, że wspólnik w spółce z o.o. może być w niej zatrudniony na stanowisku wykonawczym (usługowym) na podstawie umowy o pracę, także gdy jest prezesem zarządu i ma większościowy udział w spółce.

Sąd Najwyższy podkreślił, iż nie można stwierdzić, że wspólnik dwuosobowej spółki z o.o. nie może wykonywać pracowniczego zatrudnienia w tej spółce i to niezależnie od stanowiska. Wręcz przeciwnie, to właśnie znajomość działalności spółki, określony potencjał intelektualny, doświadczenie, a wreszcie związanie kapitałowe ze spółką, predestynują do zatrudnienia wspólnika w spółce jako pracownika. W przeciwnym razie mimo takiego naturalnego pierwszeństwa do zatrudnienia w spółce wymagane byłoby zatrudnienie osoby trzeciej do pracy zadaniowej — produkcyjnej, usługowej (por. wyroki SN: z 9 czerwca 2010 r., II UK 33/10, LEX nr 598436, z 16 grudnia 2008 r., I UK 162/08, LEX nr 491093). Sąd uwypuklił, iż to, że czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w spółce z o.o. dokonuje jej zarząd (art. 3^1 § 1 k.p.) nie wyklucza podporządkowania członka zarządu jako pracownika spółki — „kierownictwu pracodawcy" (art. 22 § 1 k.p.). W prawie pracy nie jest bowiem wykluczone, iż zarządzający przedsiębiorstwem może być zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie jako pracownik na stanowisku, które w zakresie obowiązków (pracy) jest odrębne od zarządzania. Brakuje zatem podstaw do twierdzenia, że takie rozwiązanie nie może być stosowane w spółce z o.o. w odniesieniu do członka jej zarządu.

Sąd Najwyższy wskazał, że przeciwna wykładnia — nie bez racji — oparta była na niemożności łączenia roli pracodawcy i pracownika w jednej osobie (por. uchwała SN z 8 marca 1995 r., I PZP 7/95, OSNP 1995/18/227). Problem ten nabrał znaczenia po wprowadzeniu szczególnej regulacji z art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU z 2021 r. poz. 423 ze zm.). Wcześniej jedyny wspólnik spółki z o.o. nie miał ubezpieczenia społecznego, nawet gdy wykonywał pracę pod firmą swojej spółki. To było przyczyną wprowadzenia tej szczególnej regulacji. Chodziło o to, by takiego wspólnika nie pozbawiać ubezpieczenia społecznego ze względu na systemową nieważność umowy o zatrudnienie „z samym sobą". Regulacja ta spotkała się jednak z zarzutem tych jedynych wspólników spółki, którzy nie pracowali i nie chcieli być obciążeni obowiązkiem składkowym. Jednak zarzut niekonstytucyjności tego przepisu z powołaniem się na jego ewentualną sprzeczność z art. 32 ust. 1 oraz z art. 32 ust. 1 w związku

z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji nie został uwzględniony przez Trybunał Konstytucyjny (por. wyrok TK z 25 września 2014 r., SK 4/12, OTK-A 2014/8/95), przy czym na podstawie rozstrzygnięcia Trybunału i jego uzasadnienia można uznać, iż znaczenie miało w sumie całościowe („ryczałtowe") ujęcie w art. 8ust. 6 pkt 4 ustawy wszystkich jedynych wspólników, czyli także tych, którzy wykonują pracę w swojej spółce. Zdaniem Sądu Najwyższego, rzecz jednak w tym, że wspólnik w spółce kapitałowej nie ma obowiązku wykonywania pracy. Przedmiotem wkładu do spółki kapitałowej nie może być prawo niezbywalne lub świadczenie pracy bądź usług (art. 14 § 1 k.s.h.). Źródłem dochodu ma być sam udział w spółce w postaci kapitału. Odnosi się to również do spółek kapitałowych wieloosobowych.

Na tym tle należałoby zauważyć jedno z ostatnich orzeczeń Sądu Najwyższego — wyrok z 3 lipca 2019 r., II UK 24/18, OSNP 2020/8/82 — w którym przyjęto, iż wspólnik dwuosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, który posiada część udziałów zapewniającą mu prawo do samodzielnego decydowania o wynikach zgromadzenia wspólników i niemal wyłączne prawo do zysku oraz który — wskutek pełnienia funkcji jednoosobowego zarządu — ma nieskrępowaną możliwość samodzielnego decydowania o bieżącej działalności spółki, podlega ubezpieczeniom społecznym jako osoba prowadząca działalność pozarolniczą (art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). W tej sytuacji o tytule ubezpieczenia społecznego nie decyduje zatem wykonywanie pracy przez dominującego wspólnika dwuosobowej spółki z o.o., gdyż jego sytuacja nie różni się od sytuacji wspólnika jednoosobowej spółki z o.o. i dlatego powinien podlegać ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Według Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym sprawę II UK 33/19, na podstawie argumentacji uzasadniania tego rozstrzygnięcia można uznać, że przeważyła w nim zasada powszechności ubezpieczeń, której zastosowanie jednak nie jest oczywiste, gdyż to właśnie wiele spółek jednoosobowych z ograniczoną odpowiedzialnością zmieniło się w spółki dwuosobowe, aby nie podlegać ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (*ex lege*). Obowiązek ubezpieczenia wspólnika jednoosobowej spółki z o.o. powiązany jest bowiem jedynie z posiadaniem przez niego takiego statusu prawnego, a nie z prowadzeniem działalności gospodarczej czy pracy (por. wyrok SN z 3 lutego 2011 r., II UK 271/10, LEX nr 817528).

Zdaniem Sądu Najwyższego (w sprawie II UK 33/19) inna jest sytuacja w spółce dwuosobowej. Tu wspólnik może domagać się ubezpieczenia na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jako pracownik spółki. Stosunek pracy w dwuosobowej spółce nie jest bowiem wykluczony nie tylko ze względu na własną pracę wykonawczą (usługową, produkcyjną). Prawo spółek wprost wskazuje na umowę o pracę z członkiem zarządu (art. 203 § 1 k.s.h.). Kodeks pracy jest równoległą ustawą i również ma zastosowanie, gdy wspólnik wykonuje pracę w swojej spółce na podstawie pracowniczego zatrudnienia. Czym innym jest spółka kapitałowa z jej ustrojem i organami a czym innym jest praca składająca się na element społecznej wymiany, usług i dóbr w ustroju, w którym nie dominuje dychotomiczny podział tylko na kapitał i pracę.

Dr Eliza Maniewska, doktor nauk prawnych, absolwentka Wydziału Filozofii oraz Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1998 r. zatrudniona w Sądzie Najwyższym, obecnie na stanowisku członka Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. W 2007 r. zdała egzamin sędziowski z wynikiem bardzo dobrym; wpisana na listę radców prawnych. Od 2018 r. adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej. Autorka wielu publikacji z zakresu prawa pracy oraz prawa konstytucyjnego. Współautorka — wraz z SSN Kazimierzem Jaśkowskim (obecnie w stanie spoczynku) — Komentarza do Kodeksu pracy, który doczekał się już 12 wydań.

Dr Eliza Maniewska, Doctor of Law, graduate of the Faculty of Philosophy and the Faculty of Law and Administration at Warsaw University. Since 1998, she has been employed in the Supreme Court, currently as a member of the Supreme Court Research and Analyses Office. In 2007 she passed the judicial exam with a very good result; entered on the list of legal advisers. From 2018, a lecturer at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw in the Department of Labour Law and Social Policy. Author of many publications in the field of labour law and constitutional law. Co-author — together with SSN Kazimierz Jaśkowski (currently retired) — Commentary on the Labour Code, which has 12 editions.